

Arkeologisk förundersökning 2013

Kyrkan 2, Skurups kyrka

MARKARBETEN I KYRKAN

RAÄ Skurup 55:1, Skurups socken i Skurups kommun
Skåne län

österlen
arkeologi

Österlenarkeologi
Rapport 2013:8

Lars Jönsson

Arkeologisk förundersökning 2013

Kyrkan 2, Skurups kyrka

MARKARBETEN I KYRKAN

RAÄ Skurup 55:1, Skurups socken i Skurups kommun
Skåne län

Österlenarkeologi

Lars Jönsson

Bellevuevägen 13A

271 32 Ystad

Tel: 070-306 36 04

E-post: info@osterlenarkeologi.se

Webb: www.osterlenarkeologi.se

Arkeologisk förundersökning 2013

Kyrkan 2, Skurups kyrka

Markarbeten i kyrkan

RAÅ Skurup 55:1, Skurups socken i Skurups kommun

Skåne län

Österlenarkeologi

Rapport 2013:8

Författare: Lars Jönsson

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Ett parti av den norra långhusmuren till den medeltida kyrkan. I förgrunden syns tre grundstenar till muren. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

© Österlenarkeologi 2013

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Läge och topografi	6
Syfte och metod	6
Historik och fornlämningsmiljö	7
Skurups kyrka	7
Fornlämningar och arkeologiska undersökningar	8
Undersökningsresultat	10
Tolkning	12
Utvärdering	12
Projektorganisation och kvalitetssäkring	13
Referenser	13
Tekniska och administrativa uppgifter	14

Figur 1. Skåne med platsen för Skurup i Vemmenhög's härad markerad med en röd prick.

Figur 2. Skurup med platsen för Skurups kyrka markerad med en svart pil.

Sammanfattning

I samband med borttagning av jord under bänkarna i Skurups kyrka (fastigheten Kyrkan 2) i Skurups socken har Österlenarkeologi utfört en arkeologisk förundersökning i form av en övervakning av markarbetena. Skurups kyrka är belägen inom Skurups gamla bytomt (RAÄ Skurup 55:1).

Ett område på totalt 121 m² undersöktes. I den södra korsarmen framkom ett förmodat kalkbruksgolv, vilket var minst 10 cm tjockt. Den övre delen av golvet utgjordes av slät och utjämnad kalkbruk. Golvet hade delvis förstörts av golvbjälkar som lagts inne i den på 1850-talet uppförda södra korsarmen. Golvytan var ca 4,5 x 3 meter stor och kan ha utgjort golv i ett äldre vapenhus. Detta har sannolikt rivits i samband med tillbyggnaden av korsarmarna 1856-1857.

I området mellan långhuset och den norra korsarmen framkom grunden till den medeltida kyrkans norra långhusmur. Muren, vilken kunde följas i en längd av ca 7,20 meter, var ca 0,60 meter bred och ca 0,10 meter hög. I den nordvästra delen av schaktet syntes tre grundstenar till långhusmuren.

På de övriga ytorna i kyrkan framkom inga arkeologiska lämningar, enbart gråbrun torr jord med småsten och kalkkross.

Inledning

Med anledning av borttagning av jord under bänkarna i Skurups kyrka (fastigheten Kyrkan 2) i Skurups socken, utförde Österlenarkeologi en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Skurups kyrka är i sina äldsta delar från 1100-talet och är belägen inom Skurups gamla bytomt, registrerat som fornlämning Skurup 55:1 i Skurups socken.

Arbetet utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne län (länsstyrelsens dnr. 431-11346-2013).

Läge och topografi

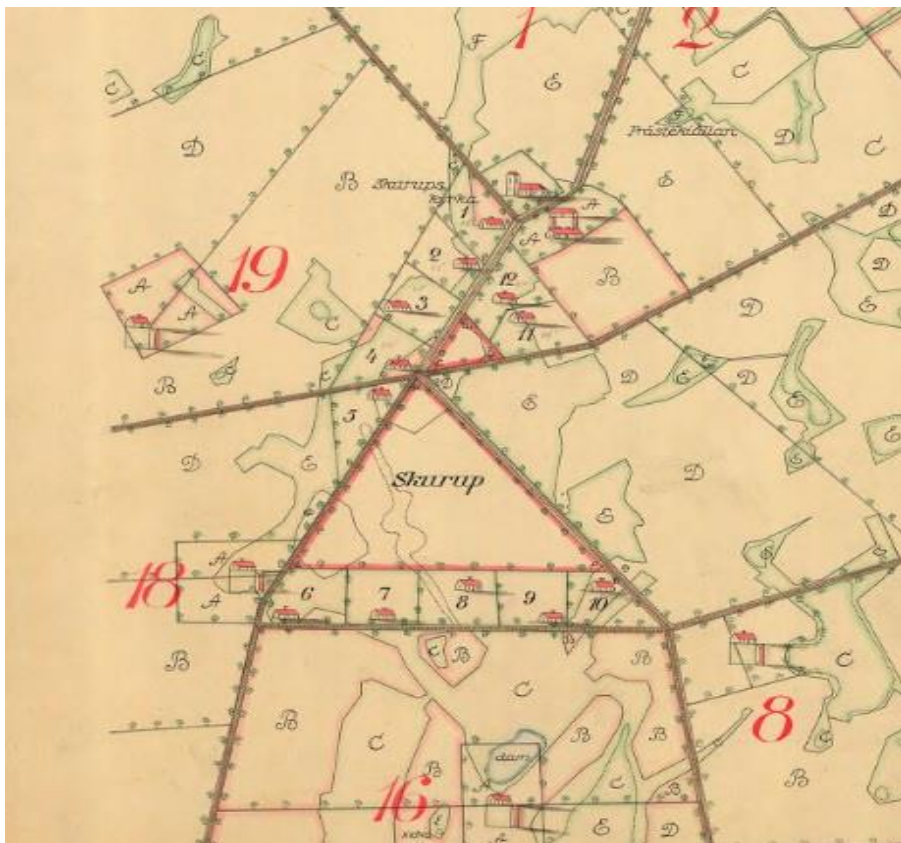
Skurup är centralort i Skurups kommun i södra Skåne, ca 20 km nordväst om Ystad. Skurup ligger i en småkuperad fullåkersbygd, präglad av odlade fält med större ensamgårdar som har ursprung i jordbrukets reformerande mot slutet av 1780-talet. Då flyttades byns gårdar ut och nya byggnader med bl a gatuhus uppfördes inom den gamla byn. På 1870-talet anlades järnvägslinjen Malmö-Ystad. Järnvägen drogs ca 1 km norr om kyrkbyn i Skurup. Ett nytt stationssamhälle etablerades därefter runt järnvägsstationen i slutet av 1800-talet (NE 1995, s. 579f; Salminen, Gustin & Frejd 2011, s. 5).

Skurups gamla bytomt, tillika kyrkbyn, är belägen i de sydöstra delarna av dagens Skurup. I den norra delen av bytomten, på en markerad topografisk plats, ligger kyrkan. Ett par hundra meter söder om kyrkan ligger Skurups folkhögskola.

Syfte och metod

Då den arkeologiska förundersökningen skedde i form av en övervakning av markarbetena hade inga vetenskapliga frågeställningar formulerats inför undersökningen. Men eftersom schaktningen skulle genomföras i Skurups kyrka, vars äldsta delar är från 1100-talet, var det viktigt att vara observant på om arkeologiska lämningar kom att beröras. Det var även betydelsefullt att få kunskap om de arkeologiska lämningarnas bevarandegrad, karaktär, utbredning och datering.

Markarbetena i kyrkan utfördes av Danewids Ingenjörbyrå, med hjälp av personal från Skurups församling.

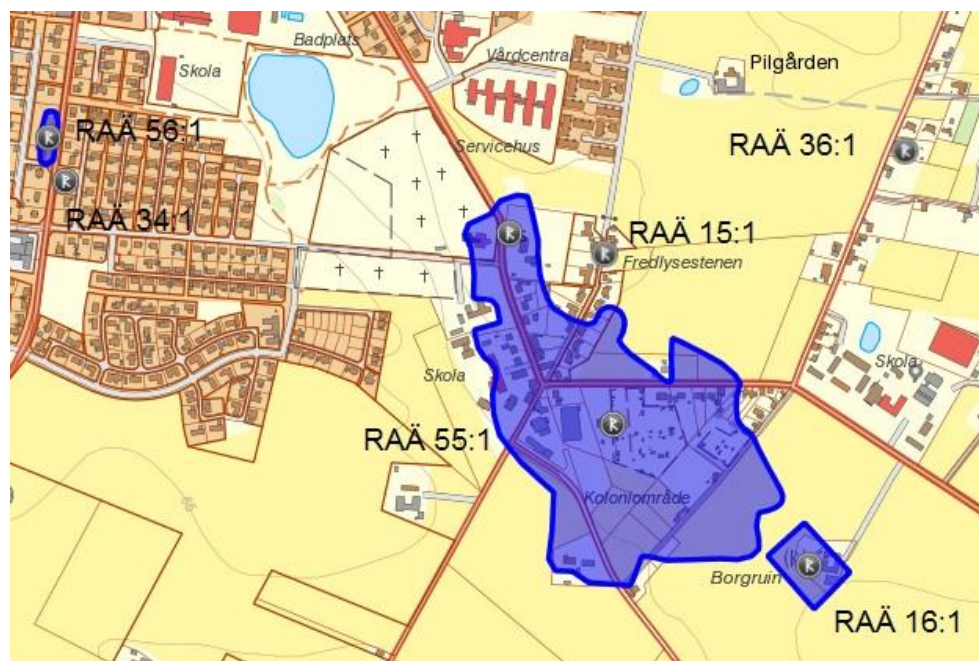
Figur 3. Utdrag ur historisk karta över Skurups gamla bytomt. Avmått år 1783 och i enskifte lagd år 1785 av Carl Gid. Wadman. Digital kopia från lantmäteriet.

Historik och fornlämningsmiljö

Skurups gamla bytomt (RAÄ Skurup 55:1) har, enligt enskifteskartan från 1785, en ungefärlig utsträckning på 850x100-400 m (NV-SÖ). Den medeltida bebyggelsen i Skurup har sannolikt främst legat söder om kyrkan. Kyrkan var belägen i den nordvästra delen av bytomten. Namnet Skurup omnämns i skrift första gången år 1443. Vid den tidpunkten omtalas en sätesgård i Skurup. Denna gård, eller borganläggning, har troligen legat sydost om bytomten (RAÄ Skurup 16:1). En föregångare till borgen skulle möjligen kunna ha utgjorts av en huvudgård på vars mark kyrkan uppförts. Sätesgården i Skurup togs troligen ur bruk i samband med oroligheterna i Skåne under 1520-talet. Verksamheten flyttades istället till släkten Sparres nyanlagda renässansborg vid Svaneholmssjön. Från och med 1500-talets mitt kom den släkt som satt på Svaneholm att utöva patronatsrätt över Skurups kyrka med tillhörande skyldigheter att hålla kyrkobyggnaden i stand (Salminen, Gustin & Frejd 2011, s. 6).

SKURUPS KYRKA

Kyrkan, vilken är helgad åt Sankta Maria, härrör i sina äldsta delar från 1100-talet. Ursprungligen bestod den av absid, kor och långhus. Någon gång under medeltiden förlängdes kyrkan i väster, möjligen i form av ett brett västtorn. Kyrkan välvdes på 1300-talet och förlängdes västerut vid 1500-talets mitt, då även det nuvarande tornet byggdes. Ett gravkor byggdes under kyrkans kor på 1590-talet. Vid en ombyggnad 1856-57, under ledning av C G Brunius, tillkom korsarmarna mot norr och söder. I koret och absiden finns välbevarade kalkmålningar, tillskrivna Snårestadgruppen och daterade till 1325-50 (NE 1995, s. 580; Börjesson 2012, s. 5).

Figur 4. Skurups gamla bytomt (RAÄ Skurup 55:1), med Skurups kyrka i den norra delen av bytomten. På figuren framgår även andra fornlämningar i närområdet. Karta ur Riksantikvarieämbetets FMIS/fornsök.

FORNLÄMNINGAR OCH ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR

Endast ca 200 meter öster om Skurups kyrka finns en grav markerad med en rest sten (RAÄ Skurup 15:1). Stenen är 1.2 meter hög och 0.4 meter bred. På den västra sidan är inhugget: \ FRED LYST \ RD.BCO. \ VITE. Stenen kallas för Fredlysestenen och kan vara från brons- eller järnålder.

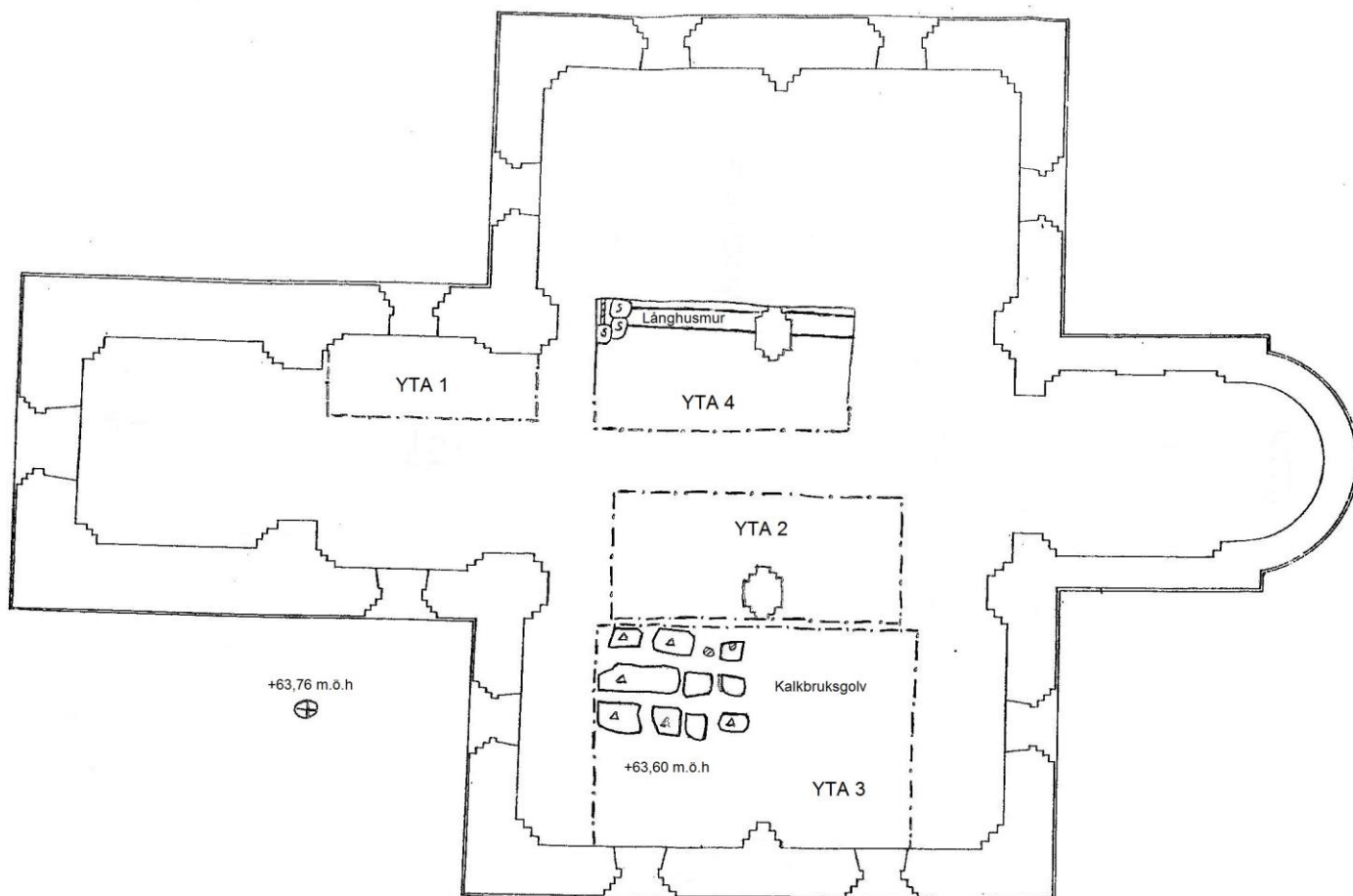
Drygt 700 meter nordost om kyrkan finns det uppgifter om en hög (RAÄ Skurup 36:1). Enligt en karta över Svaneholms säteri skall här ha legat en hög kallad *Daugud kull*. Idag är den borta. Ca 900 meter sydväst om kyrkan finns ännu en uppgift om en gravhög (RAÄ Skurup 46:1). Enligt enskifteskartan från år 1785 skall här ha legat en hög kallad *Rävhö*. Även denna är borta idag.

Ca 700 meter väster om kyrkan finns ännu en uppgift om gravar (RAÄ Skurup 34:1). På platsen skall enligt enskifteskartan från år 1785 en hög kallad *Grythög* varit belägen. Inga spår finns kvar av denna. I prästrelationerna från 1624 kallas högen "Grudehöy, om hvilken höy der findis mange store opreyste stene". Det inga ytterligare uppgifter om stenarna som skulle stått runt högen. Enligt sägnen skall högen ha varit Thulesönernas forna begravningsplats.

Endast ca 50 meter nordväst om platsen för *Grythög* finns ett flatmarksgravfält som delvis är undersökt (RAÄ Skurup 56:1). Ytan som är undersökt är ca 80x30 meter stor. Den undersökta delen av gravfältet innehöll ca 9 skelettgravar och 3 brandgravar. De flesta skeletten var lagda i ryggläge. Gravarna undersöktes mellan åren 1925-1934 av Bengt Engström (1925), O Källström (1926) och B M Vifot (1929-34). Enligt dessa är det ett järnåldersgravfält, vilket är en indikation på en närbelägen järnåldersbebyggelse.

Skurups bytomt (RAÄ Skurup 55:1) är bl.a. uppmätt på enskifteskartan från år 1785. Vid en arkeologisk förundersökning år 2009, i samband med renovering av kyrkogårdsmuren, påträffades på ca 1 meters djup stora stenar som möjligen kan utgöra rester av en äldre kyrkogårdsmur (Salminen 2009a). Vid en förundersökning år 2001, ca 1-2 meter norr och öster om Skurups kyrka, framkom kyrkogårdslager och byggnadslager. De skelett som påträffades i schaktet dokumenterades i plan. Ca sju meter öster om koret framkom rester av en stenlagd yta (Salminen 2009b). Under samma år gjordes ytterligare en arkeologisk förundersökning, föranledd av fjärrvärmeledningsdragningar inom bytomten. Då påträffades kulturlager från 1000- och 1100- tal, en eventuell stenkällare, en tomträdda, flera gatunivåer under Kyrkogatan, resterna efter det s.k. Kantorshuset, lämningar efter gården Skurup nr 8, en äldre gödselbassäng med välbevarat organiskt material samt grundstenar till en äldre byggnad. Fynd gjordes av bl.a. en stengodsskärva och en skärva äldre svartgods. De påträffade lämningarna härrörde från 1000-1100-tal fram till 1700-tal (Salminen, Gustin & Frejd 2011, s. 6).

Drygt 700 meter sydost om Skurups kyrka, strax söder om bytomten, finns en borggruin och ett borgområde (RAÄ Skurup 16:1). Enligt enskifteskartan från år 1785 är borgområdet 120 x 90 meter stort. På kartan finns tre husgrunder utritade samt texten: *"Ruiner ... på den plats, där gården nr 16 i Skurup är belägen \ i nordvästra delen av bladområdet \ har legat en borg kallad Skudorp, Skuop eller Skuderup. Inga lämningar af densamma finnas numera ofvan jord, men vid gräfnig hafva grundmurar anträffats. De borgen omgifvande vallgrafvarna äro igenfyllda med undantag af en ringa del som står kvar, såsom vattendamm"*. De vanligaste benämningarna på borgen är Skuderup eller Skudrup. Borgen skall enligt en ritning från 1600-talet varit kringbyggd runt borggården, två våningar hög, omgivet av vallgravar med vindbrygga och utkörselväg åt väster. Det enda synliga ovan jord är idag en mindre vattendamm i den nordvästra delen av området som förmodligen utgjort del av vallgraven. Man har dock funnit grundmurar och tegelsten vid grävning i trädgården. Dessutom har det påträffats hästskor, svinbetar, järnyxor, krukskärvor m m. Den förste kände ägaren till borgen är Hemming Meinstrup som levde på 1450-talet. Hans dotter Elsa gifte sig med Jep Tuleson Sparre, Deras son Olof Jepson Sparre övertog gården. År 1516 dog Olof varvid gården övergick till brodern Mauritz. År 1530 flyttade Mauritz gården till Svansjön, och lät bygga Svaneholms slott (RAÄ Skurup 2:1). Med anledning av förnyelse av avloppssystem utfördes år 2004 en arkeologisk förundersökning. Vid platsen för septitank påträffades en kraftig grundmur. Detta bildade ett ca 1,2 meter högt hörn mot nordost (Wallin, L. 2004).

Figur 5. Skurups kyrka med de fyra ytorna som undersöktes. På yta 3 framkom ett förmodat kalkbruksgolv, sannolikt till ett senmedeltida vapenhus. På yta 4 framkom ett parti av den medeltida kyrkans långhusmur. Skala 1:200.

Figur 6. Yta 1 efter markarbeten i den nordvästra delen av långhuset i Skurups kyrka. Foto från öster. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

Undersökningsresultat

Den arkeologiska förundersökningen inom Skurups kyrka (fastigheten Kyrkan 2), genomfördes som en övervakning av markarbetena i samband med borttagning av jord under bänkarna i kyrkan. Rent generellt borttogs ca 10 cm av den kvarvarande jorden för att underlätta luftgenomströmningen under bänkarna. Totalt undersöktes ett område på ca 121 m² i kyrkan, fördelade på fyra ytor. Ytorna redovisas nedan som yta 1-4.

YTA 1

Den första ytan (yta 1) låg i den nordvästra delen av långhuset, omedelbart öster om tornet. Ytan var ca 6 x 2,2 meter stor, dvs. ca 13 m². På ytan framkom inga arkeologiska lämningar, enbart gråbrun torr jord med småsten och kalkkross.

YTA 2

Yta 2 låg i området mellan långhuset och den södra korsarmen. Ytan avgränsades i söder av en låg trävägg. Ytan var ca 8 x 3,5 meter stor, dvs. ca 28 m². På ytan framkom inga arkeologiska lämningar, enbart gråbrun torr jord med småsten och kalkkross.

Figur 7. Yta 3. Slät och utjämnad kalkbruk som sannolikt har utgjort partier av ett kalkbruksgolv i ett senmedeltida vapenhus. Detta har legat i anslutning till den medeltida kyrkans södra långhusmur. Foto från öster. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

YTA 3

Yta 3 låg i den södra korsarmen, mellan en låg trävägg i norr och korsarmens södra innervägg. Ytan var ca 8,5 x 6,5 meter stor, dvs. ca 55 m². I den nordvästra delen av ytan, inom ett område på ca 4,5 x 3 m, dvs. ca 13,5 m², framkom ”öar” av slät och utjämnad kalkbruk. Under den släta ytan var kalkbruket blandat med småsten och tegelkross. Kalkbruket var minst 0,10 m tjockt. I kalkbruket fanns tydliga spår av golvbjälkar från den på 1850-talet byggda korsarmen. Möjligtvis har kalkbruket fortsatt söderut, men då denna del var täckt av grå torr jord med småsten kunde någon fortsättning inte dokumenteras. Nivåerna på kalkbruket varierade mellan 63,62–63,65 m ö.h.

Sannolikt har det släta och utjämnade kalkbruket utgjort partier av ett golv i ett senmedeltida vapenhus, vilket då har legat i anslutning till kyrkans ursprungliga södra långhusmur.

Figur 8. Översikt på yta 3 med ett förmodat kalkbruksgolv till ett senmedeltida vapenhus. Foto från öster. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

Figur 9. Yta 4 efter markarbeten i området mellan långhuset och norra korsarmen. På bilden framgår lämningar efter den norra långhusmuren till Skurups medeltida kyrka. Foto från söder. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

YTA 4

Yta 4 låg i området mellan långhuset och den norra korsarmen. Ytan var ca 7,2 x 3,5 meter stor, dvs. ca 25 m². I den norra delen av ytan framkom lämningar efter den norra långhusmuren till den medeltida kyrkan. Långhusmuren dokumenterades i en längd av ca 7,20 meter. Muren var ca 0,6 meter bred och ca 0,10 meter hög. I den nordvästra delen av ytan framkom tre grundstenar till långhusmuren. Nivån på murresterna var 63,69 m ö.h., medan grundstenarna låg på 63,54 m ö.h.

Figur 10. Yta 4. Tre grundstenar till den norra långhusmuren till Skurups medeltida kyrka. Foto från öster. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

TOLKNING

I den södra korsarmen framkom slät och utjämnad kalkbruk, delvis söndergrävt i samband med anläggande av golvbjälkar i den på 1850-talet uppförda södra korsarmen. Kalkbruket har tolkats som ett kalkbruksgolv i ett eventuellt senmedeltida vapenhus. Den bevarade golvytan var ca 4,5 x 3 meter stor. Sannolikt har vapenhuset varit större än så, eftersom det under marknivån troligtvis fanns ytterligare rester av golvet.

I området mellan långhuset och den norra korsarmen framkom grunden till den medeltida kyrkans norra långhusmur. I den nordvästra delen av schaktet syntes tre grundstenar till långhusmuren.

Utvärdering

Mycket tyder på att den medeltida kyrkan i Skurup haft en tillbyggnad i söder i form av ett senmedeltida vapenhus. Detta har sannolikt rivits i samband med tillbyggnaden av korsarmarna 1856-1857. I området mellan långhuset och den norra korsarmen syntes även grunden till den medeltida kyrkans norra långhusmur.

De i Skurups kyrka påträffade lämningarna visar att även kommande markarbeten bör stå under antikvarisk kontroll.

Projektorganisation och kvalitetssäkring

Den arkeologiska förundersökningen inom fastigheten Kyrkan 2 (Skurups kyrka) bedrevs av Österlenarkeologi med Lars Jönsson som ansvarig.

Lars Jönsson var projektledare och ansvarade för projektets genomförande och vetenskapliga kvalitet, samt kontakter med Länsstyrelse och uppdragsgivare. Han ansvarade även för rapportarbetet.

Referenser

Litteratur

- Börjesson, K. 2012. *Borttagning av bänkar. Skurups kyrka. Antikvarisk medverkan 2012*. Regionmuseet Kristianstad, Landsantikvarien i Skåne. Rapport 2012:32.
- Nationalencyklopedin 1995. Skurup. *NE ROK-SMU 16*. Höganäs.
- Salminen, L. 2009a. *Skurup kyrka - renovering av kyrkogårdsmur. Arkeologisk förundersökning, 2008-2009*. Regionmuseet Kristianstad, Landsantikvarien i Skåne, arkivrapport 4/2009.
- Salminen, L. 2009b. *Skurup kyrka - grävning för fjärrvärme. Arkeologisk förundersökning, 2001*. Regionmuseet Kristianstad, Landsantikvarien i Skåne, arkivrapport 5/2009.
- Salminen, L., Gustin, I. & Frejd, J. 2011. *Fjärrvärme, Skurups bytomt. Arkeologisk förundersökning 2001*. Sydsvensk Arkeologi Rapport 2011:27.
- Wallin, L. 2004. *Arkeologisk förundersökning, Skurup 48:62 mfl, RAÄ 16, Skurups socken, Skurups kommun, Skåne*. Wallin kulturlandskap och arkeologi, rapport 2004:45.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer 431-11346-2013
Österlenarkeologis diarienummer ÖA 130011
Arkivnummer ÖA 130011

Län Skåne
Kommun Skurup
Socken Skurup
Fastighet Kyrkan 2
RAÄ-nummer Skurup 55:1

Ekonomiska kartans blad 614_40_11
Koordinatsystem Sweref 99 TM
N koordinat 6148382
E koordinat 405788
M ö.h. RH00 63,70

Fältarbetstid 2013-05-27–2013-05-29
Antal arbetsdagar 3
Antal arkeologtimmar 7

Exploateringsyta 121
Undersökt yta 121

Platschef Lars Jönsson
Personal Lars Jönsson
Uppdragsgivare Skurups församling

LUHMnr:
Fynd:
Dokumentationsmaterial: 1 fältritning i A3, minnesanteckningar samt digitala foton.

Kostnader, arkeologi
Administration: 650 kr
Fältarbete: 3 900 kr
Rapport: 6 500 kr
Körersättning: 573,50
Tryck av rapport: 800 kr

Österlenarkeologi

Rapporter 2013

1. Stora Köpinge kyrkogård. Dagvattenledningar runt kyrkan. FU år 2012. Lars Jönsson
2. Simrishamn. Fjärrvärmeledningar i Hamngatan, Skansgatan och Skepparegatan. FU år 2012. Lars Jönsson
3. Köpinge 15:29 m.fl. Spilltryck- och vattenledningar. FU år 2013. Lars Jönsson
4. Backen 1:51. Vik-boplatsen. FU år 2013. Lars Jönsson
5. Backen 1:52, Vik. FU år 2013. Lars Jönsson
6. Gamla Staden 2:3, Ystad. Uppförande av sophus. FU år 2013. Lars Jönsson
7. Vollsjö 31:178, Vollsjö gård. Anläggande av trapphus. FU år 2013. Lars Jönsson
8. Kyrkan 2, Skurups kyrka. Markarbeten i kyrkan. FU år 2013. Lars Jönsson